

РОЗДІЛ 12

**ОБРАЗ РУСИНІВ (УКРАЇНЦІВ) І ГАЛИЧНИНИ
НА СТОРІНКАХ АМЕРИКАНСЬКОЇ ГАЗЕТИ
«THE NEW YORK TIMES» (1870–1900)**

Враховуючи обмежені можливості для подорожей на великі відстані у XIX ст., абсолютна більшість людей у світі формувала свої знання про зарубіжні країни та народи на основі чужого досвіду – через пресу, книжки, розповіді знайомих тощо. Серед усього переліченого преса відіграла найважливішу роль. Вона формувала в масовій свідомості образи країн, націй та народів. Це позначалося на тому, як читачі ставилися до держав, у яких ніколи не бували, та до людей, яких ніколи не зустрічали.

Однією з чільних американських газет у XIX ст. була «The New York Times». У 1870-х роках це видання було передовою газетою республіканської партії з тиражем до 35 тис. примірників у день¹. Адже саме 70-ті роки XIX ст. були золотою добою в історії республіканців², що певною мірою вплинуло на значущість газети в очах громадськості. «The New York Times» на той час, на відміну від інших великих газет, як-от «The Tribune», не концентрувалася суто на внутрішніх американських новинах, що дозволяло її читачам формувати уявлення про зарубіжжя.

«Весна народів» 1848 р., на яку русини поклали надії щодо відстоювання своїх національних прав, не принесла бажаного результату. Уряд надав перевагу полякам, які посіли панівні позиції у краї. З огляду на це, XIX ст. для галицьких українців проходило у протистоянні з польським елементом³. Тому навіть

¹ Davis E. History of the New York Times. New-York: Press of J. J Little & Ives CO, 1921.

² Wagner H. The History of the Republican Party. New-York: Infobase Publishing, 2007. P. 36.

³ Стеблій Ф. Історія Львова. Київ: Наукова думка, 1984. С. 411.

у зарубіжних газетах можна було побачити новини, в яких згадували і поляків, і русинів. Такі новини були й у «The New York Times». В одній із них газета визначала русинів як окремих народ. Зокрема зазначалося, що поляки користувалися такими ж натільними хрестами, як русини-греко-католики (найімовірніше, йшлося про трилистий хрест). Завдяки висвітленій у газеті реакції римо-католицького духовенства американський читач міг зрозуміти, що русини є окремим народом, відмінним від поляків: «Римська курія заборонила використання грецьких хрестів римо католиками Рутенії... Забороною для римо-католиків використовувати грецькі хрести і переконанням прийняти латинські хрести на майбутнє курія зробила емблему віри поляків відмінною від тої, яка є в русинів, і акцентувала увагу на політичних відмінностях між цими двома народами»⁴. У цій цитаті варто звернути увагу ще й на використання терміна «Рутенія». Одразу варто наголосити, що американським виданням цей термін використовувався вкрай рідко і вживався без пояснень. Можна зробити припущення, що назву «Рутенія» редакція «The New York Times» просто передрукувала з австрійських газет. Наприкінці XIX ст. середньостатистичний австрієць вважав Рутенією територію Галичини та Буковини⁵. Для американського читача цей термін був невідомий, і без додаткових деталей не міг зрозуміти, про який регіон ідеться.

Коли в газеті розповідалося про українське населення Австро-Угорщини, завжди використовувався термін «Ruthenians» (русини). Для порівняння можна звернути увагу на те, що для позначення українців, які жили в Російській імперії, вживали назви українці, малороси, козаки і навіть росіяни (в такий спосіб ототожнюючи українське населення Російської імперії з росіянами). В описі народів Російської імперії про українців

⁴ The Greek cross forbidden. *The New York Times*. 1887. No. 11286. P. 5.

⁵ Бияк Н. Традиції найменування України у німецькій мові (на матеріалі творів німецької та австрійської літератури). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. 2017. № 27. С. 33.

згадували так: «У Малоросії живуть росіяни України (Russians of the Ukraina)»⁶. У цьому плані можна побачити значний контраст у репрезентації українців у двох імперіях. Так само не було жодної згадки про те, що русини Галичини, Буковини, Закарпаття та українці Наддніпрянщини є одним народом. Базуючись на відсутності цих фактів, можна зробити припущення, що редакція «The New York Times», пишучи матеріали про русинів, ніколи не використовувала русинські газети і не сильно заглиблювалась у питання, пов'язані з українським народом.

Питання походження русинів у газеті практично не висвітлювалось. Єдиним винятком була згадка українського населення Закарпаття в контексті історії Угорщини. Закарпатських русинів «The New York Times» вважало прийшлими племенами: «Від часів Александра Македонського до Альфреда Англійського чисельні племена та люди вливались в Угорщину через шляхи півночі чи через рівнини півдня. Гепіди, готи, гуни, алани, морави, серби і русини, і багато інших, шукаючих землі, племен, звернули свій погляд на відому Угорщину»⁷.

Американські читачі завдяки «The New York Times» також могли дізнатися про політичне життя русинів. У період до появи перших українських партій у Галичині домінували дві основні суспільно-політичні течії – русофіли⁸ й народовці⁹. Про народовців американська газета не писала, а русофілів згадувала тільки в контексті конфліктів з австрійською владою. Як приклад можна навести таку цитату: «Увечері минулої суботи було

⁶ Nations of holy Russia. *The New York times*. 1894. No. 13527. P. 21.

⁷ The New York Times. 1896. No. 13983. P. 26.

⁸ Аркуша О., Мудрий М. Русофільство в Галичині в середині XIX на початку XX ст.: генеза, етапи розвитку, світогляд. *Вісник Львівського університету*. 1999. № 34. С. 239; Орлевич І. Русофільська течія. Русь, Малоросія, Україна: галицькі українці у пошуках власного імені (XIX – перша половина XX століть) / наук. ред. І. Орлевич. Львів, 2021. С. 105.

⁹ Серета О. Формування національної ідентичності: ранні народовці у південній Східній Галичині (1860–1873): автореф. дис. ... д-ра філософії зі спеціальності історія / Центральноєвропейський університет. Будапешт, 2003. С. 28.

арештовано лідерів русинів Львова за підозрою в причетності до русофільської та панславистської агітації»¹⁰. Заміток такого характеру було чимало, і в них зазвичай була коротко описана негативна реакція австро-угорської влади на русофільську діяльність. Така репрезентація могла створити деформоване уявлення про український політикум в Австро-Угорщині, оскільки українофільський рух залишався поза увагою видання.

Була одна згадка про першу українську партію Русько-українська радикальна партія (РУРП)¹¹. Вона описувала обмеження щодо зборів рурпівців, що впровадила австрійська адміністрація: «Австрійська влада заборонила національний конгрес радикальних русинів у Тернополі на підставі того, що у місті спалах холери»¹². Тут читачі могли тільки робити припущення, чи це було справді спровоковано холерою, чи це був просто привід із боку австрійської влади не доступити проведення з'їзду.

Популярною темою, пов'язаною з політичним життям Галичини, були вибори 1895 р. і 1897 р. У 1895 р. відбулися вибори до Галицького сейму, а в 1897 р. – до Австрійського парламенту. В обох випадках виборчий процес проходив зі значними порушеннями з боку місцевої влади. Наприклад, кандидатам від селян русинів забороняли вести агітацію під різними вигаданими

ELECTION RIOT IN AUSTRIA.

A Commissary and Two Voters Killed in the Fighting.

VIENNA, March 11.—The elections for members of the Reichsrath are proceeding.

There was a serious electoral riot at Davidow, near Lemberg to-day. The peasantry learned that the officials were supporting the Conservative candidates, and became greatly exasperated thereby, fearing that the candidates they were favoring would be defrauded.

In their anger they set upon the Imperial Commissary, who was conducting the election, and killed him. The military was called upon to disperse the mob of enraged voters, but did not succeed in doing so until two of the electors were killed.

Of the fifteen candidates elected in Galicia to-day, two were Socialists and the remainder Conservatives and Clericals.

The New York Times

Published: March 12, 1897

Copyright © The New York Times

The New York Times про повстання в Давидові

¹⁰ The revolt against Austria. *The New York Times*. 1882. No. 9497. P. 1.

¹¹ Гурак І. РУРП (УРП) та українське студентство (1890–1914 рр.) *Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис*. 2006–2007. № 12–13. С. 95.

¹² Radical Ruthenians and Cholera. *The New York Times*. 1895. No. 13785. P. 5.

приводами¹³. «The New York Times» іноді повідомляла про результати виборів і про тих, кого було обрано до Австрійського парламенту. Як приклад можна навести цитату, у якій згадують русинів: «Отримані результати свідчать про те, що було обрано 58 німецьких лібералів, 7 німецьких націоналістів, 28 младочехів, 9 старочехів, 4 незалежних чеха, 31 поляка, 8 русинів, 2 румун»¹⁴. Ще більше зацікавлення в журналістів викликали не результати виборів, а невдоволення, яке було з ними пов'язане, і спроби русинів захистити свої політичні права. У випадку з русинами це було обурення фальсифікаціями під час виборів 1895 р. і 1897 р. Завдяки «The New York Times» американський читач міг дізнатися про протести виборців у Галичині. Американська газета писала: «Делегація у кількості 230 русинських селян на чолі зі священниками приїхала до Відня з Галичини. Метою їхнього візиту було донести скаргу до імператора Франца Йосипа щодо зловживань під час виборів. Як стверджували делегати, до виборчих махінацій підштовхував граф Бадені. Імператор прийняв шістьох делегатів і пообіцяв розібратись у цій справі. У той час імператор жорстко розкритикував священників за їхню роль у селянських демонстраціях»¹⁵. Із цитати можна дізнатися про політичну активність русинів, а також про важливу роль духовенства¹⁶ в їхньому суспільно-політичному житті.

Американське видання повідомляло і про радикальніші форми виявлення невдоволення результатами виборів. Є згадка про виборче повстання 1897 р. у Давидові, що поблизу Львова. Причиною виступу стала підтримка владою консервативних кандидатів. Тут мається на увазі польську аристократію, вели-

¹³ Алексеева М. Американський часопис «Свобода» про перші свідомі вибори в Галичині 1895–1897 рр. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2020. № 6. С. 16.

¹⁴ The Austrian elections. *The New York Times*. 1891. No. 12332. P. 5.

¹⁵ Ruthenian peasants complain. *The New York Times*. 1895. No. 13582. P. 5.

¹⁶ Колб Н. «З Богом за Церкву і вітчизну»: греко-католицьке парафіяльне духовенство в Галичині в 90-х роках ХІХ століття. Жовква: Місіонер, 2015. С. 372.

ких землевласників та людей, наближених до прем'єр-міністра Казимира Бадені: «У своїй люті вони (місцеві жителі) виступили проти імперського комісара, який проводив вибори і вбили його. Для того, щоб розігнати натовп виборців, було задіяно військових, проте вони не змогли досягнути успіху до того моменту, як два виборці було вбито»¹⁷. Далі газета повідомляє результати виборів: «Загалом з 15-ти кандидатів, вибраних в Галичині, на даний момент двоє є соціалістами, а всі інші це консерватори і клерикали»¹⁸.

Тема політичного суперництва між русинами і поляками в Галичині в американському виданні майже не з'являлась, а в тих випадках, коли все ж про це писалося, то зазвичай тільки в контексті якоїсь іншої проблеми. Як приклад можна навести замітку про єдність слов'ян: «Єдність слов'ян це не більше, ніж етнографічна абстракція... Русини, які теж є слов'янами, не мають великої любові до чехів і в той же ж час повністю ненавидять поляків. Їхня мова відрізняється і релігія також... Навіть на сьогоднішній день поляки слов'яни в Австрії цькують своїх братів русинів так само безжально, як росіяни цькують поляків»¹⁹. У цьому випадку простежується певна симпатія автора статті до русинів.

У формуванні образів певних народів часто важливу роль відіграють митці, а особливо – письменники. Хоча тогочасних українських культурних діячів на сторінках «The New York Times» практично не згадували, усе ж були постаті, які через свої твори знайомили західну публіку із західноукраїнськими землями. Однією з таких постатей був Леопольд фон Захер-Мазох. Уже на той час він був визнаним письменником. Його творчість була тісно пов'язана з Галичиною та навіть його перший роман називався «Галицька історія»²⁰. У 1894 р. в одному з номерів «The New York

¹⁷ Election riot in Austria. *The New York Times*. 1897. No. 14216. P. 7.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Slavs, Czechs, Ruthenians. *The New York Times*. 1898. No. 15271. P. 3.

²⁰ Приймак Л. Етнокультурні мотиви Галичини у творчості Леопольда фон Захер-Мазоха. *Карпатський край*. 2015. № 1–2. С. 316.

Times» з'явився некролог, присвячений цьому відомому письменнику. У ньому газета знайомила своїх читачів із творчістю автора й описувала місця, де відбувалися головні події творів Мазоха: «Він також написав цикл історій, які він назвав “Спадщиною Каїна”. Метою циклу було висвітлити людську долю. Одна з цих історій “Дон Жуан з Коломиї” нагадує по мистецькій якості кращі роботи російських письменників. Інші помітні твори зі серії “Фінко Балабан”, “Місячне світло” та “Ворог жінки”. Середовище, де відбувались події творів, це Галичина та Малоросія»²¹.

Новини, пов'язані з українськими землями у складі Австро-Угорщини, у «The New York Times» виходили у форматі заміток, тобто в найпростішому жанрі газетного повідомлення, який обмежується 35–40 рядками²². Такий формат не дозволяв повністю розкрити тему. Навіть сенсаційні новини, пов'язані зі шпигунами, публікувались у формі заміток і зводилися до простого викладу фактажу. Як приклад можна навести таку цитату: «У Лембергу за підозрою у шпигунстві на користь Росії затримано двох працівників залізниці. У своїй власності вони мали значну суму рублів»²³. Жодних уточнень, ким були шпигуни, чи для чого взагалі було Російській імперії засилати своїх шпигунів, не було, оскільки формат замітки не передбачав аналітики. Зрідка інформація подавалась у вигляді статей, які, на відміну від заміток, належать до аналітичного жанру журналістики. Щоправда, у них західноукраїнські землі згадувались лише в контексті якоїсь іншої проблеми. Можна підсумувати те, що новини доходили фрагментарно і майже завжди без тлумачення контексту, тому читач «The New York Times» міг знати про русинів і про українські землі в складі Австро-Угорщини, проте не міг сформулювати про них цілісного уявлення.

Найчастіше з-поміж півдавстрійських земель видання «The New York Times» згадувало про Галичину. Редактори американського видання не робили уточнень щодо того, про яку частину

²¹ The obituarial record. *The New York Times*. 1894. No. 13323. P. 5.

²² Михайлин І. Основи журналістики. Київ: Центр учбової літератури, 2011. С. 378.

²³ Politics in fatherland. *The New York Times*. 1887. No. 11073. P. 9.

Галичини йдеться, тому терміни «Східна Галичина» та «Західна Галичина» не вживалися. Натомість просто використовувалася назва «Galicia». Закарпаття згадувалося значно рідше, а найменша кількість згадок стосувалася Буковини. Водночас про українське населення цього регіону в газеті майже не писали. Щоправда, поза увагою опинилися не тільки русини, а й інші народи, що населяли Буковину.

Серед усіх українських міст, що входили до Австро-Угорської імперії, найчастіше згадувався Львів. У номерах, що виходили в період із 1870 р. по 1900 р., про це місто писали понад 90 разів. Тут варто зазначити, що інформація про Львів мала побіжний характер, і місто виступало радше як місце події, а не як важливий елемент розповіді. Як приклад типової згадки Львова можна навести таку цитату про банкрутство фірми братів Волтіц: «Борги компанії Брати Волтіц, що знаходиться у Львові і займається торгівлею зерном, спричинили до самогубства двох її членів правління фірми»²⁴. Інші міста згадувалися за цей період менш ніж 10 разів.

Важливим питанням є й те, які за тематикою були новини, в яких згадували русинів

Slavs, Czechs, Ruthenians.
From *The Contemporary Review*.

The unity of the Slavs is hardly more than an ethnographical abstraction. For political purposes it is non-existent. Thus, the Poles are not Czechs, although both are Slavs; they speak different tongues, the former possessing a rich literature, the latter a very poor one; their political history has little in common, and as lately as four years ago the Poles were allied with the Germans against their brothers, the Czechs. The Ruthenians, who are also Slavs, have no great love for the Czechs, while they utterly loathe the Poles, and their language is very different indeed from that of either of the other two peoples, as are also their alphabet (they use Russian characters) and their religion. The Czech idiom is to the Ruthenian as German is to English or as French is to Roumanian. Then come the Croats, who are not only Slavs, but the very purest specimens of the race; and they would feel mortally offended if they were confounded with any of the foregoing.

The Slovenians, whose very name proclaims them to be Slavs, would be less wrathful at such a mistake, probably because their very backward state of civilization would lead them to regard it as a compliment. But they differ in many respects from Czechs, Poles, Ruthenians, and Croats. Nothing, however, could characterize the situation more satisfactorily than the circumstance that, whenever a Pan-Slavonic Conference is convoked, the chosen representatives of the various Slavic sections are forced to converse with each other in German! Thus, the Slavs of Austria-Hungary are not united by the bond of religion, history, language, literature, or identical political aspirations. Even at the present moment the Polish Slavs in Austria persecute their brethren, the Ruthenians, quite as ruthlessly as the Russians used to persecute the Poles.

The New York Times
Published: February 20, 1898
Copyright © The New York Times

The New York Times про слов'ян і русинів

²⁴ Business troubles in Europe. *The New York Times*. 1884. No. 10397. P. 1.

та західноукраїнські землі. Найчастіше це були матеріали, пов'язані з політикою, стихійними лихами, освітою та криміналом. Окрім цього, в окрему групу можна винести матеріали розважального характеру, які містять цікаві факти, кумедні або екстраординарні випадки.

Для преси було і є цілком природно подавати інформацію про певну локацію тільки тоді, коли там щось трапилося. Завдяки новинам про стихійні лиха, пожежі й інші катастрофи можна було дізнатися про деякі міста на західноукраїнських землях. Як приклад можна навести м. Стрий, яке згадали на сторінках «The New York Times» лише в контексті пожежі: «Не постраждали тільки три муніципальні будівлі, в тому числі будинок бургомистра та протестантська церква ... Всі міські архіви та реєстри були знищені»²⁵. У замітці підсумовувалось, що внаслідок пожежі було знищене майно вартістю у 2,5 млн. дол.²⁶ (у сучасному еквіваленті це б становило понад 4 млрд. дол.²⁷). Тут варто зауважити, що автори новин звертали увагу саме на масштаби пожежі та колосальні збитки від неї.

Згадки про західноукраїнські землі були присутні й у текстах освітньої тематики. Це були різнопланові новини, починаючи від коротких заміток про університети (у Львові та Києві), закінчуючи описом правил для студентів та вакантними місцями для викладачів у вищах. Трапилася навіть стаття, присвячена подорожі американського професора В. Гарпера, який відвідав низку українських університетів. Він писав: «Перед прибуттям до Петербурга я відвідав Київ, Лаймберг (Limberg), Краків і Москву і там були школи, коледжі і політехнічні інститути які мене в основному і цікавили»²⁸. Тут можна зауважити, що автор вжив назву «Лемберг» із помилкою, що досить часто траплялося на сторінках «The New York Times».

²⁵ The Calamity at Stry. *The New York Times*. 1888. No. 10807. P. 1.

²⁶ Ibid.

²⁷ Williamson S. Relative Value of the US Dollar. Measuring Worth. 2022. URL: <https://www.measuringworth.com/calculators/uscompare/index.php>

²⁸ Harper W. Dr. W. R. Harper on Russia. *The New York Times*. 1900. No. 15737. P. 10.

Тематика дописів, де згадувалися західноукраїнські землі, містила також кримінальну хроніку. Щоправда, «The New York Times» у цьому випадку публікувала тільки ті новини, які виходили за межі «буденних» злочинів і могли привернути увагу читача. Як приклад можна згадати історію про львів'янина графа Дрогоєського, який застрілив вуличного музиканта тільки через те, що той йому заважав грати в карти: «Граф дістав зі своєї стійки для зброї заряджену рушницю, відчинив вікно і зумисне націлив на зухвалого катеринщика (шарманщика) і вистрілив йому в шию»²⁹.

Іноді «The New York Times» подавала замітки суто розважального характеру, що були присвячені різним комічним випадкам та цікавим фактам. Одна з таких новин була про італійку, яка продавала дивний віск, і не хотіла говорити, де його взяла. Через це вона опинилась у поліції, оскільки стверджувала, що віск отримала з якогось каменю. Місцевий хімік з'ясував, що це був не віск: «Не смійтесь, – сказав учений, – у Галичині та у Молдові знаходять маслянисті камені, які тануть від сонячного тепла. Хіміки називають ці камені озокеритом»³⁰. Завдяки цій замітці читачі могли дізнатися про поклади озокериту в Галичині.

У «The New York Times» згадки про західноукраїнські

SHOOTING AN ORGAN-GRINDER.

From the London Telegraph.

When Poland was an independent kingdom, its hereditary nobles held to their ancient prerogatives with unyielding steadfastness, and were wont to deal somewhat recklessly with the lives, property, and family honor of their serfs. Strange tales are still current in Sarmatian society illustrating the humorous eccentricity of puissant boyars. One of these stories relates how a peculiarly jocular lord, when his spirits ran unusually high, was accustomed to order his peasants to climb lofty trees, and, upon reaching the topmost bough, to cry "Cuckoo!"—when he grayly shot them down. It would appear that some of the dashing young Polish bloods of the present day find themselves stirred by a high ambition to hark back to the merry practices of their privileged ancestors; for one Count Drobojeski, a youthful patrician resident at Lemberg, has recently created a profound sensation in that town by an exploit, which, in its way, is quite a medieval revival. He was entertaining a select circle of noble friends at a card party, and while his attention was riveted on the game, had the misfortune to be disturbed by the jangling strains of a barrel-organ, played by a poor old blind man, who had contrived to enter the courtyard of the house in the hope of earning a few kreutzers. Moved to ungovernable indignation by this intrusion upon his privacy, the Count took down a loaded fowling-piece from his gunrack, threw open the window, and, taking deliberate aim at the audacious organ-grinder, dexterously shot him in the neck. The old man was conveyed to the nearest hospital on a stretcher and the noble marksman resumed his game, but, greatly to his astonishment and disgust, was presently arrested by the Police and conveyed to prison, where he now lies awaiting his trial for "murderous assault."

The New York Times

Published: November 7, 1880
Copyright © The New York Times

The New York Times про пана та вуличного музиканта

²⁹ Shooting an organ-grinder. *The New York Times*. 1880. No. 9099. P. 9.

³⁰ Where wax comes from. *The New York Times*. 1876. No. 7761. P. 10.

землі були не частими, проте, незважаючи на це, читач все ж міг дізнатися про терени Галичини, а також про її населення. Американська газета репрезентувала русинів як окремий народ, і навіть частково висвітлювала їхню політичну діяльність. Щоправда, не було жодної окремої великої статті, присвяченої русинам, яка б пояснювала, хто вони такі.

Із надрукованої інформації на шпальтах газети американський читач не мав достатньо відомостей для формування повноцінних образів західноукраїнських земель та русинів, що їх населяли. Тому на основі матеріалів «The New York Times» читач міг скласти тільки поверхове уявлення про українські землі у складі Австро-Угорщини.

Роман Кушпета